

## ASMENŲ PAVADINIMAI RANKRAŠTINIAME TEISĖS TERMINŲ ŽODYNE (1920 M.)

### Terms Denoting Persons in the Manuscript Dictionary of Law Terms (1920)

ALVYDAS UMBRASAS

Lietuvių kalbos institutas

El. paštas: [alvydas.umbrasas@lki.lt](mailto:alvydas.umbrasas@lki.lt)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5184-0056>

Mokslinių tyrimų kryptys: terminologija, teisės terminija, terminų norminimas ir tvarkyba.

<https://doi.org/10.35321/term32-10>

---

#### ANOTACIJA

Lietuvai 1918 m. paskelbus nepriklausomybę iškart kilo didžiulis lietuviškos teisės terminijos poreikis ir netrukus imta rengti pirmąjį teisės terminų žodyną. Jau 1920 m. buvo parengtas rankraštinis rusų–lietuvių kalbų *Teisės terminų ir kitų reikalingų teismams žodžių žodynėlio projektas*. Tai įdomus šaltinis, leidžiantis pažinti nepriklausomybės pradžios teisės terminijos tvarkybos iššūkius. Straipsnyje nagrinėjami į šį žodyną įtraukti asmenų pavadinimai, kurie apima tiek teisės terminus, tiek ir kitus žodžius. Siekiama išsiaiškinti, kokie asmenų pavadinimai tuo metu laikyti aktualiais teisės kalbai, ir sistemiškai juos aptarti – parodyti, kokių kategorijų asmenys įvardyti žodyne. Iš tyrimo matyti ne tik asmenų pavadinimų įvairovė, bet ir jų savitumas.

**ESMINIAI ŽODŽIAI:** terminijos istorija, teisės terminai, terminų žodynas, rankraštis, asmenų pavadinimai.

#### ABSTRACT

When Lithuania declared independence in 1918, there was an immediate need for Lithuanian legal terminology. Soon, work began on the first legal dictionary – in 1920, the manuscript Russian-Lithuanian dictionary, titled *Teisės terminų ir kitų reikalingų teismams žodžių žodynėlio projektas* (Eng. The Project of the Dictionary of Law Terms and other Words Necessary in Court), was prepared. This is an interesting source that provides insight into the challenges of legal terminology management at the beginning of independence. This article examines terms and other words denoting persons included in this dictionary. The aim is to find out which terms for persons were considered relevant to legal language at the time and to discuss them systematically – to show which categories of persons are named in the dictionary. The study reveals not only the diversity of terms for persons, but also their uniqueness.

**KEYWORDS:** history of terminology, legal terms, dictionary of terms, manuscript, terms denoting persons.

---

Copyright © 2025 Alvydas Umbrasas. Published by the [Institute of the Lithuanian Language](#). This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](#), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited. // Išleido [Lietuvių kalbos institutas](#). Šis straipsnis yra atviros prieigos, platinamas pagal „Creative Commons“ priskyrimo licencijos sąlygas, leidžiančias neribotai naudoti, platinti ir atkurti turinį bet kokioje laikmenoje, nurodant autorių ir šaltinį.

**Received: / Gauta:** 2025-10-07. **Accepted: / Priimta:** 2025-10-27.

## ĮVADAS

Verčiamieji terminų žodynai paprastai rengiami praktiniais tikslais – kad būtų naudojami kaip pagalbiniė priemonė rengiant tam tikros srities tekstus ir pan. Tokių žodynų aktualumas nėra neribotas, ilgainiui dalis terminų pasikeičia, praktikoje atsiranda naujų terminų, todėl kyla poreikis atnaujinti žodynus. Vertinant iš istorinės perspektyvos, terminų žodynas „užkonservuoja“ tam tikro laikmečio terminiją, todėl ilgainiui žodynų medžiaga jau tampa galimu tirti istoriniu šaltiniu. Žinoma, vienas kitas dešimtmetis paprastai yra per mažai, kad terminija reikšmingai pasikeistų (nors naujose srityse ir per tokį laikotarpį gali būti daug terminijos pokyčių), tačiau per šimtmetį bet kurios srities terminija nukeliauja reikšmingą raidos kelią ir įvairių pervartų įvyksta nemažai. Turint omenyje, kad lietuviška spausdinta terminografija radosi tik XX a. pradžioje, iš esmės ir tegalime kalbėti tik apie vos daugiau nei šimto metų bendrą terminografijos įdirbį, o daugelio sričių terminografijos istorija yra dar trumpesnė. Teisė galėjo tapti sritimi, kurios terminų žodynas išleistas vienas iš pirmųjų, tačiau netapo. Galbūt todėl, kad gerai parengti ir išleisti srities terminų žodyną yra didžiulis darbas. Turint omenyje, kad oficialios lietuviškos teisės terminijos poreikis kilo tik 1918 m. paskelbus nepriklausomybę, pirmojo srities žodyno radimasis atrodo tikrai nelengvai įgyvendinamas uždavinys. Vis dėlto siekta įgyvendinti tą uždavinį ir per trumpą laiką padaryta nemažai. Kaip žinoma, jau 1919 m. Teisingumo ministerija ėmė rengti „žodyną juridinių terminų ir žodžių, kurių labiausiai reikia teisėjams, tardytojams, notarams ir t. t.“ (DJTŽ: 2), ir iki 1920 m. rudens buvo parengtas 120 puslapių apimties rankraštinis *Teisės terminų ir kitų reikalingų teismams žodžių žodynėlio projektas* (plačiau žr.: Umbrasas 2010: 15–19; 2011: 109–110). Nėra žinoma, kad amžininkai būtų aprašę šio žodyno (pagal apimtį jį galima vadinti *žodynu*, o ne *žodynėliu*) rengimo ir svarstymo eigą, taip pat nėra žinoma, kodėl darbas nebuvo baigtas. Projektas ir liko tik projektas, bet tai, kad yra išlikusi ne viena šio projekto anų laikų kopija<sup>1</sup>, rodo, kad jis buvo prieinamas tam tikrai grupei žmonių, kurie juo galbūt galėjo naudotis, teikti dėl jo siūlymų ir pan. Žodynas rengtas tuo metu, kai dar nebuvo daug terminografijos praktikos ir tokio darbo patirties, todėl, šiandienos akimis, jo sandara turi trūkumų (plačiau žr. Umbrasas 2011), tačiau žodynas vertingiausias savo turiniu, nes gali parodyti teisės terminijos padėtį prieš visą šimtmetį, atskleisti to meto teisės terminijos kūrybos idėjas. To meto poreikiai lėmė, kad žodynas yra rusų–lietuvių kalbų, nes buvo aktualu į lietuvių kalbą versti rusiškus teisės aktus, kurie liko

---

<sup>1</sup> Žodyną ir su juo susijusių juodraščių galima rasti Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriaus Konstantino Jablonskio fonde (tikėtina, kad jis ir buvo šio žodyno rengėjas ar vienas iš rengėjų), taip pat ne viena kopija, tikėtina, priklausiusi Antanui Kriščiukaičiui, yra jo anūko doc. dr. Vytauto Vaidelio šeimos archyve (esu dėkingas jo žmonai dr. Adelei Vaidelienei ir dukrai Jūratei Vaidelytei už galimybę susipažinti su medžiaga), anksčiau Kaziui Šalkauskiui priklausiusi kopija yra prof. dr. Vytauto Andriulio bibliotekoje (esu dėkingas jo dukrai dr. Algei Andriulytei už galimybę pasinaudoti žodynu). Rengiant šį straipsnį naudotasi V. Andriulio kopija.

galioti paskelbus nepriklausomybę. Jau 1919 m. paskelbtame Laikinajame Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatyme buvo nustatyta, kad teismas turi vykti lietuvių kalba, šia kalba turi būti rašomi protokolai ir skelbiami sprendimai. Tai padaryti, žinoma, nebuvo lengva, nes teisininkai savo teisinį išsilavinimą buvo gavę ne lietuvių kalba, ne visi jie apskritai mokėjo kalbėti ir rašyti lietuviškai, todėl advokatai kartais reikalavė, kad teismo posėdis vyktų rusiškai (Vyriausiasis Tribunolas tai daryti uždraudė 1920 m.). Taigi, teisininkai kartais tekstus pirmiausia rengdavo rusų kalba, o paskui jie buvo verčiami į lietuvių kalbą (žr. Deviatnikovaitė 2021: 158, 170 ir ten nurodytus šaltinius). Tokiame kontekste *Teisės terminų ir kitų reikalingų teismams žodžių žodynėlio projekto* poreikis ir skubus jo rengimas visiškai suprantamas. Žodyno sandara, jo dvižodžių terminų raiška jau yra tirta (Umbrasas 2012), tačiau šis įdomus šaltinis neabejotinai vertas dar ne vieno tyrimo įvairiais aspektais.

Asmenis įvardijantys terminai terminologų tyrimuose ilgą laiką paprastai būdavo paliekami nuošalyje. Kazimieras Gaivenis (2002: 31) specialistų pavadinimus siūlė nagrinėti atskirai nuo sričių, kuriose tie specialistai veikia, terminijos. Taigi, *teisininkas* tarsi neturėjo būti priskiriamas prie teisės terminų. Vis dėlto teisės kalboje šis žodis reikalingas. Tai patvirtina ir faktas, kad jis buvo įtrauktas į *Teisės terminų ir kitų reikalingų teismams žodžių žodynėlio projektą* kaip *законоведъ* (26<sup>2</sup>) ir *юрисътъ* (120) atitikmuo. Terminijos istorijos tyrimai rodo, kad bent jau anksčiau teisės srityje terminai, kuriais buvo įvardijami asmenys, vartoti gausiai (Umbrasas 2005), o analogiškų dabartinės teisės terminijos tyrimų iš esmės nėra. Taigi, asmenų pavadinimai verti tyrimų terminologiniu aspektu ir pastaruoju metu kartais tai daroma, pavyzdžiui, nagrinėjami medicinos asmenų pavadinimai (Zemlevičiūtė 2020), asmenų pavadinimai, teikiami kompiuterijos žodynuose (Umbrasas 2018) ar vartojami administracinėje kalboje (Pečkuvienė 2014). Dažniau vis dėlto apie asmenų pavadinimus kalbama ne terminologinio pobūdžio tyrimuose, pavyzdžiui, nagrinėjant tarminę leksiką (žr.: Gritėnienė 2016; 2018 ir abiejose publikacijose nurodytą literatūrą), gilinantis į žodžių darybos ir semantikos klausimus (Džežulskienė 2001; Gaudinskaitė 2021).

Šio straipsnio tyrimo objektas – *Teisės terminų ir kitų reikalingų teismams žodžių žodynėlio projekte* pateikti asmenų pavadinimai. Siekiama nustatyti, kurie asmenų pavadinimai paskelbtosios nepriklausomybės pradžioje buvo priskirti prie reikalingų teismams ir todėl įtraukti į žodyną, išsiaiškinti, kokių grupių asmenis siekta įvardyti, aptarti tuos pavadinimus teminiu atžvilgiu ir parodyti jų savitumą. Taikomas aprašomasis analitinis metodas. Medžiaga surinkta skaitant žodyną. Žodynas verčiamasis, apibrėžčių nėra, bet dauguma lietuviškų asmenų pavadinimų ir dabarties žvilgsniu nesunkiai atpažįstami pagal žodžių semantiką, asmenų pavadinimams būdingus darybos formantus. Analizuojant medžiagą ir siekiant atpažinti asmenų pavadinimus taip pat vadovautasi ir rusiškų žodžių bei jų junginių semantika, kuri prireikus tikrinta įvairiuose paieškos sistema *Google* randamuose rusiškuose žodynuose ar kituose šaltiniuose.

---

<sup>2</sup> Čia ir toliau prie pavyzdžių nurodomas žodyno rankraščio puslapis.

Nagrinėjant 1918–1940 m. kodeksų terminiją suskaičiuota, kad asmenų pavadinimai juose sudaro vos ne septintadalį visų teisės terminų (Umbrasas 2005: 107). Žinoma, rankiniu būdu iš tekstų renkant medžiagą neišvengiama tam tikrų vienetų priskyrimo ar nepriskyrimo prie teisės terminų subjektyvumo, tačiau asmenų pavadinimų gausa yra akivaizdi. Skaitant *Teisės terminų ir kitų reikalingų teismams žodžių žodynelio projektą* paaiškėjo, kad tokių pavadinimų jame taip pat gausu – yra per 400 terminų straipsnių, kuriuose pateikti asmenis įvardijantys rusiški žodžiai ar žodžių junginiai. Tai sudaro apie dešimtadalį visų žodyno straipsnių<sup>3</sup> (iš viso jų esama apie 4 200). Kadangi rusiški vienetai žodyne dažnai turi ne vieną lietuvišką atitikmenį, lietuviškų asmenų pavadinimų iš viso esama netoli 600 (įskaičiuojant sutampančius skirtinguose straipsniuose). Santykis koreliuoja – tai taip pat sudaro apie dešimtadalį visų žodyne pateiktų lietuviškų žodžių ir jų junginių (iš viso jų yra netoli 5 900). Tiesa, reikia pasakyti, kad kai kurie rusiški žodžiai gali būti vartojami ir būdvardiškai, ir daiktavardiškai, todėl ne visada aišku, ar turimas omenyje požymis ar asmens pavadinimas, pvz.: *безвѣстно-отсутствующиѣ* – *dingęs, nežinia kur dingęs, nudingėlis* (3), *неграмотный* – *beraštis, nemokąs rašyti* (49), *присяжный* – *prisiekęs, prisiekusis* (84), *уполномоченный* – *įgaliotas, įgaliotinis* (113). Šiuo atveju *nudingėlis, beraštis, prisiekusis, įgaliotinis* jau gali būti traktuojami kaip asmenų pavadinimai, o greta jų esantys atitikmenys – ne. Dar palyginkime straipsnius *носнадавиѣ* – *nuskaustas, nukentėjęs, nukentėjęlis* (76), *помернѣшиѣ* – *nukentėjęs, nukentėjęlis, nuskaustas* (77), kuriuose tik *nukentėjęlis* aiškiai įvardija asmenį ir todėl tirtas, o kiti gretimi lietuviški atitikmenys į tyrimą neįtraukti (kartu iš pavyzdžio matyti, kad esama pasikartojimų). Net ir daiktavardžiams žodyne kartais parinktas požymio reikšmės atitikmuo (vienas ar greta daiktavardžio), pvz.: *недоумицкѣ* – *neišmokėjęs tokesnių* (49), *старожилѣ* – *senas vietos gyventojas; gyvenąs iš seno* (105). Žodynas gramatiškai įvairus – yra daiktavardžių, būdvardžių, veiksmažodžių ir kitų kalbos dalių, įvairių junginių. Gramatiškai skirtingi atitikmenys kartais surašomi į vieną gretą be aiškios leksikografinės skirties. Iš visos medžiagos tyrimo aspektu rūpi lietuviški daiktavardžiai, o nuo asmens apibūdinančių lietuviškų būdvardžių, dalyvių stengiasi atsiriboti, nebent įžvelgtas galimas daiktavardėjimas (paprastai to požymis yra įvardžiuotinė forma (pvz.: *kaltas* (9) atmesta, o *kaltasis* (9) įtraukta) arba kai kurie formantai, tokie kaip *be-*, *-tinis*, kuriuos turintys žodžiai linkę daiktavardėti, pvz.: *beprotis* (4), *koiestinis* (75)). Vis dėlto vieno kito žodyno vieneto laikymas asmenų pavadinimu gali būti tik tyrėjo interpretacija dėl galimo daiktavardėjimo. Pridurtina, kad žodyne pasikartojantys dėmenys kartais prirašomi (pvz., *единоличный судья* – *vieninis teisėjas, vienas pats teisėjas, vienaasmenis teisėjas, vienavienis teisėjas* (23)), kartais – praleidžiami (pvz., *акцизный надзиратель* – *akčyžės prievaizdas, prižiūrėtojas* (45)). Antru atveju traktuojama, kad čia yra du atitikmenys *akčyžės prievaizdas* ir *akčyžės prižiūrėtojas*. Žodyno puslapyje, kuriame yra asmenų pavadinimų, pavyzdį žr. paveiksle.

<sup>3</sup> Straipsnis čia suprantamas kaip nurodyta Umbrasas 2011: 111.

Посо́дник - pradėtojas, padėjęjas; pagelbininkas;	Посменное - eilė; в ряду других посменных - taip iš eilės.
Посо́дничество - dalydavimas, bendri- ninkavimas, padėjimas, pagelbėjimas.	Посовой -
Посол - pasiuntinys.	Посол - prosvėtis.
Посолство - tarpininkas; посольство за речью - pasikliau- tinis tarpininkas.	Посо́лство - nuolatinis, tolydinis, amžinas; Посо́лство - с временным послом - nuolatinė gyvenamoji vieta; посо́лство - nuolat, tolydinė, visam am- žiui.
Посольничество - tarpininkavimas.	Посра́датель - nuškaustas, nukentėjęs, nukentėjėlis.
Посре́дство - našmens repėra посре́дство - mo- teėjimas per tarpininką.	Посреще́ние на сыно́дѣ - stoti; tarnyba; посреще́ние в ка́снѣ - eiti; ištėra, eiti valdėros naudai.

**Paveikslas.** Teisės terminų ir kitų reikalingų teismams žodžių žodynėlio projekto teksto su asmenų pavadinimais pavyzdys (76 puslapio dalis)

Teisė yra principų ir normų sistema, nustatanti ir garantuojanti bendrą socialinę norminę tvarką (VLE<sub>o</sub>). Taigi, teisę galima sieti iš esmės su visomis sritimis, jei tik jos patenka į teisės reglamentavimo sferą, todėl natūralu, kad teisės kalboje prireikia įvairių terminų. Dalis jų yra labiau teisiniai, dalis – labiau dalykiniai, ateinantys iš tų sričių, kurios reglamentuojamos. Į asmenį teisėje galima žiūrėti ir kaip į veikiantį subjektą, ir kaip į reglamentuojamą objektą. Kalbant apie socialinius santykius asmenis reikia apibūdinti, įvardyti, priskirti tam tikroms kategorijoms – asmenų pavadinimų išvengti neįmanoma. *Teisės terminų ir kitų reikalingų teismams žodžių žodynėlio projekte* matyti tiek bendresnio pobūdžio asmenų pavadinimų, kurie gali būti aktualūs ne tik teisės kontekste, tiek ir savitų terminų, kurie kurti, tikėtina, būtent teisės reikmėms. Žodyno pavadinimu akcentuotos teismo reikmės, taigi terminų pirmiausia, matyt, reikėjo nagrinėjant, aprašant tiek civilines, tiek baudžiamąsias bylas ar sprendžiant kitokio pobūdžio teisinius klausimus, registruojant teisinius faktus ir pan. Toliau straipsnyje iš žodyno surinkti asmenų pavadinimai aptariami ir pavyzdžiais parodomi teminėmis grupėmis.

## BENDRIEJI ASMENŲ PAVADINIMAI

Nagrinėjamo žodyno praktine paskirtimi galima grįsti bendro pobūdžio asmenų pavadinimų įtraukimą į jį. Tie pavadinimai nėra grynai teisiniai, gali būti vartojami ir nespecialioms reikmėms įvardijant asmenis, pavyzdžiui:

**pagal amžių** – *kūdikis* (младенець, 43), *mergina* (дѣвица, 22), *nepilnametis* (несовершеннолѣтній, 51), *raauguolis* (подростокъ, 72), *senolė* (бабка, 2);

**pagal gyvenamąją vietą** – šiuo aspektu gali būti svarbu skirti gyvenimo tam tikroje vietoje trukmę, pvz.: *nuolatinis gyventojas* (обыватель, 56), *senas vietos gyventojas* (старожиль, 105), *senovinis gyventojas* (коренной житель, 38), arba gyvenamosios vietos (ne)keitimo pobūdį, tuo iš dalies išreiškiant ir savumo–svetimumo opoziciją: *išveivis* (эмигрантъ, 119), *nutremtinis* (ссылно-поселенець, 105), *svečiašalis*, *svetimašalis* (иностранецъ, 33), *vietos gyventojas* (мѣстный житель, 44; туземець, 109), *vietos žmogus* (туземець, 109);

**pagal įsitraukimą į bendrą veiklą** – parodyt bendro pobūdžio ryšį su kitais asmenimis, visuomene ar pan., pvz.: *bendramintis* (единомышленникъ, 23), *dalyvis* (участникъ, 115), *draugas*, *bendrininkas* (товарищъ, 108), *minios dalyvis* (участникъ толпы, 115), *narys* (членъ, 118), *pirmatakas*, *pirmtakūnas* (предшественникъ, 80), *prievolės žmogus* (человѣкъ долга, 21), *šalininkas* (послѣдователь, 76), *tikrasis narys* (непремѣнный членъ, 51), *visuomenės darbininkas* (дѣятель (общественный), 23), *visuomeninkas*, *bendruomeninkas* (общественникъ, 55);

**pagal sveikatos būklę** – minėtinas *kurčias nebylys* (глухонѣмой, 17), žodis *изувѣръ* (32) žodyne išverstas *išsigimėlis*, *išgama*, *išvisa* ir čia, galimas daiktas, turimas omenyje ryškių fizinio ir (ar) psichinio išsigimimo požymių turintis asmuo (plg. greta *изувѣреть* – *suluošinti*<sup>4</sup>), nors tuo rusišku žodžiu galėjo būti vadinamas ir ypač žiaurus asmuo. Teikta daug intelekto sutrikimą turinčių asmenų pavadinimų – *слабоумный* (98) išversta *silpnaprootis*, *mažaprootis*, *безумный* (4) – *beprootis*, *pamišėlis*, *padūkėlis*, žodis *beprootis* dar pateiktas ir kaip *сумашедшій* (107), *умалишенный* (112) atitikmuo. Rusijoje pirmieji įstatymai, nustatantys psichikos ligonių padėtį ir jų atsakomybę, pasirodė gana anksti, dar 1722 m. Rusijos caras Petras I uždraudė „kvailiams tuoktis“, o paskelbus nepriklausomybę buvo perimta Rusijos teisė. Lietuvoje įteisintas Rusijos baudžiamojo statuto projektas nustatė, kada „silpnapročiai ir bepročiai“ yra pakaltinami ar nepakaltinami (Radavičius 2004: 24, 28). To meto teisės šaltiniuose galima rasti ir terminų skirties paaiškinimų: „bepročiai yra tie, kurie nuo mažens neturi sveiko proto“, „pamišėliai yra tie, kurie, netekę proto dėl kokio atsitikimo ir virtę ligonimis, prieina kartais iki pašėlimo“ (Šalkauskis 1933: 68). Intelektu sutrikimus įvardijantys terminai istoriškai ne kartą keitėsi (plačiau žr. Gedzevičienė 2021), pastaruoju metu jie vertinami ypač jautriai, vengiama konotuotų pavadinimų, labiau akcentuojamas sutrikimo, o ne asmens pavadinimas.

<sup>4</sup> Žodyne yra ir asmenį apibūdinantis būdvardis *luošas* (увѣчный, 111).

Tiek teisės, tiek ir kitais atžvilgiais yra svarbūs asmenų pavadinimai **pagal statusą**. Į žodyną įtraukta pavadinimų pagal luomo statusą, pvz.: *bajoras* (дворяникъ, 19), *bajoras dvarininkas* (помѣстный дворянинъ, 74), *čyžininkas* (оброчникъ, 55; чиншевикъ, 118), *dvarininkas* (помѣщикъ, 74), *nebajoras* (разночинеуъ, 90), *šlėkta* (дворяникъ, 19), *valstietis* (крестьянинъ, 39). Kaip *шляхта* (119) atitikmenys nurodyta *šlėktos*, *smulkūs bajorai*, *plikbajoriai*. Taip pat svarbus ir ekonominis statusas, pvz.: *atleistinis* (состоящій на льготѣ, 42), *emeritas*, *pensininkas* (пенсіонеръ, 65), *neišsigalįs skolininkas* (несостоятельный должникъ, 51), *nusigyvenėlis*, *bankrutas* (банкротъ, 3), *nusigyvenęs prekininkas* (несостоятельный торговецъ, 52), *nusigyvenęs skolininkas* (несостоятельный должникъ, 51), *ravargėlis*, *nuskurdėlis* (бѣдный, 7), *valkata* (бродяга, 6). Kaip matyti, šiais pavadinimais dažnai išreiškiamas neigiamas aspektas, tačiau yra ir statuso pagal teigiamus požymius pavyzdžių, pvz.: *garbės pilietis*, *pagarbos pilietis* (почетный гражданинъ, 77), *patronas* (патронъ, 65), *labdarys* (благотворитель, 5). Statusą pagal santykį su religija, valstybe rodo pavadinimai *atskalūnas* (раскольникъ, 91; сектантъ, 97), *pilietis* (гражданинъ, 17), *savagalis* (самодержецъ, 95), *valdinys* (подданный, 70). Dingęs ar negyvas asmuo įvardytas atitinkamai *nudingėlis* (безвѣстно-отсутствующій, 3), *pražuvėlis* (пропавшій безъ вѣсти, 87), *neguvėlis* (мертвое тѣло, 43), *numirėlis* (умершій, 113).

#### ASMENŲ PAVADINIMAI PAGAL GIMINYSTĖS IR ŠEIMOS SANTYKIUS

Nustatant išlaikymo prievoles, santuokos ryšius, paveldėjimo teises svarbūs asmenų pavadinimai pagal giminytės ir šeimos santykius. Žodyne šie pavadinimai sudaro reikšmingą grupę. Yra pateikti kategoriniai asmenų pavadinimai *aukštutinis giminiėtis* (восходящій родственникъ, 12), *šalutinis giminiėtis* (боковой родственникъ, 6), *žemutiniai giminiėčiai* (нисходящие родственники, 52) ir nemažai konkrečius giminytės ryšius rodančių pavadinimų, pvz.: *anyta* (свекровь<sup>5</sup>, 96), *brolėnas*, *pusbrolis* (двоюродный братъ, 19), *dėdė* (дядя, 23), *dieveris* (деверь, 19), *dukterėčia* (племянница, 68), *marti* (невѣстка, 48; сноха, 100), *seserėčia*, *pussešerė* (двоюродная сестра, 19), *sūpėnas* (племянникъ, 68), *svainė* (своячина, 96), *svainietis* (свойственникъ, 96), *svainis* (своякъ, 96; шуринъ, 119), *uošvė* (теуца, 108), *uošvis* (тесть, 108). Santykiai tarp sutuoktinių giminytėje nėra laikomi, bet semantiškai prie giminytės šliejasi. Pateikta keletas su santuoka susijusių pavadinimų, pvz.: *jaunieji* (брачующиеся, 6), *nuotaka*, *sužadėtinė*, *jaunoji* (невѣста, 48), *susivedusieji* (супруги, 107), *sužadėtinis*, *jaunasis* (женехъ, 24), *vyras ir žmona* (супруги, 107).

Teisiniu aspektu svarbūs santykiai, kylantys ne tik pirminėje šeimoje, bet ir esant pakartotinėms santuokoms ar įvaikinant, todėl į žodyną įtraukti šie asmenų pavadinimai: *augintinis* (приемышь, 85), *įdukra* (приемная дочь, 85), *įmotė* (приемная мать, 85), *įsūnintojas* (усыновитель, 115), *įsūnis* (приемный сынъ, 85), *įtėvis* (приемный отецъ, 85; усыновитель, 115), *patotė* (мачиха, 42), *patėvis* (вотчимъ, 12), *rodukra* (падчерица, 64), *posūnis* (пасынокъ, 65). Teisėtai anuomet laikyti santuokoje gimę vaikai, esama pavadinimų tėvų ir

<sup>5</sup> Greta *свекоръ* (96) palikta be atitikmens.

урач vaikų teisėtumo aspektu („įteisinti vaikai laikomi teisėtais nuo jų tėvų susituokimo dienos“ (Šalkauskis 1933: 43)), pvz.: *rakištasis vaikas, netikras vaikas* (подложное дитя, 71), *ravainikis kūdikis* (внѣбрачный ребенокъ, 10; *дитя, рожденное внѣ брака*, 6), *primestinis vaikas* (подкинутый ребенокъ, 70), *radvila* (найденный, 46), *rastinis kūdikis* (внѣбрачный ребенокъ, 10; *дитя, рожденное внѣ брака*, 6), *teisės tėvas* (законный отецъ, 26), *teisės vaikai* (законныя дѣти, 26), *teisės vaikas, teisinis vaikas* (законнорожденный, 26). Žodyne *ravainikis* pateiktas tik kaip būdvardis, bet ano meto teisėje vartotas daiktavardinis terminas: „ravainikiai įteisinami tėvų santuoka“ (Šalkauskis 1933: 43). Žodyne yra ir *ravaikinis kūdikis* (незаконный ребенокъ, 49), bet čia greičiausiai riktas. Mirus šeimos nariui aktualūs tampra asmenų pavadinimai *našlaitis, našlaitė* (сирота, 97), *našlė* (вдова, 7), *našlys* (вдовеуъ, 7), *palikuonis, rapėdininkas* (потомокъ, 77), o *переживший сунругъ* (66) neišversta. Prie to šliejasi ir asmenų pavadinimai esant globos ir rūpybos santykiams, pvz.: *globėjas* (опекунъ, 58; *попечитель*, 75), *globėjas patarėjas* (попечитель, 75), *globėjas saugotojas, globėjas prižiūrėtojas* (опекунъ-блюститель, 5), *globotinis* (опекаемый, 58), *globotojas* (опекунъ, 58), *rūpintojas* (попечитель, 75), *(ap)rūpintojas*<sup>6</sup> (опекунъ, 58). Esama iš giminystės ir šeimos santykių kylančių pavadinimų, kuriais asmenys įvardyti ir kitais įvairiais aspektais, pvz.: *išvartota sesuo* (выдѣлненная сестра, 14), *kiltininkas* (родоначальникъ, 93), *pamiškis* (домочадеуъ, 21), *protėvis* (предокъ, 79), *šeimunikštis* (домочадеуъ, 21). Čia galima paminėti ir žodį *bevaikis* (бездѣтный, 3; *безпотомственный*, 4), nors jis galėjo būti pavartotas ir būdvardiškai.

## ASMENŲ PAVADINIMAI PAGAL SPECIALIZACIJĄ

Reglamentavimo ir klasifikavimo reikmėms dabartiniais laikais tarptautiniu ir nacionaliniu lygiais yra sudaromi profesijų klasifikatoriai (žr. LPK 2023), kartais leidžiami ir profesijų pavadinimų žodynai (pvz.: Andriuškevičienė ir kt. 2005; 2006). Po nepriklausomybės paskelbimo 1918 m. lietuvių kalbą pradėjus vartoti oficialioms valstybės reikmėms kilo poreikis oficialiai įvardyti ir tam tikras pareigybes, specialybes ir pan. Poreikis susitarti dėl tokių terminų galėjo būti priežastis, kodėl į *Teisės terminų ir kitų reikalingų teismams žodžių žodynėlio projektą* gausiai traukti įvairūs asmenų pavadinimai pagal specializaciją. Apimtos įvairios sritys, taip pat ir tos, kurios neturi tiesioginio ryšio su teise. Matyti nemažai asmenų pavadinimų, kuriais įvardyti **amatininkai, techninio ir pan. darbo atlikėjai**. Yra vienas kitas bendresnio pobūdžio pavadinimas, pvz.: *amato darbininkas, amatininkas* (мастеровой, 42), *cecho meistras* (цеховой мастеръ, 117), *priedienis* (поденуцкъ, 70), *darbo bendrovininkas* (артельцуцкъ, 2), *pusmeistris* (подмастерье, 71), ir gana daug į konkrečią fiziniu darbu grindžiamą veiklą orientuojančių pavadinimų, pvz.: *bandininkas* (гуртовцуцкъ, 18), *dailidė* (зодчій, 31; *плотникъ*, 68), *gaisrininkas* (пожарный, 72), *kalvis* (кузнеуъ, 40), *krosnius* (печникъ, 67), *kurjeris, pasiųstinis* (курьеръ, 40), *kurpius*

<sup>6</sup> Rašybos klaida, turėtų būti *(ap)rūpintojas*.

(сапожникъ, 95), *laiškanešys* (почтальонъ, 77), *laivininkas* (корабельщикъ, 38), *lauku darbininkas* (сельскій рабочий, 97), *medžiotojas* (охотникъ, 63), *miško sargas* (лѣсникъ, 42), *paludovas* (проводникъ, 86), *pribuvėja, priėmėja* (повивальная бабка, 68), *puodžius* (гончаръ, 17), *rakčius* (слесарь, 98), *gėžėjas* (граверъ, 17; рѣзчикъ (печатей), 94), *gotosas* (скопецъ, 98), *sargas* (сторожъ, 105), *sielininkas* (водоходецъ, 10), *siūvėjas*<sup>7</sup> (портной, 75), *slaugytoja* (сидѣлка (при больномъ), 97), *stalius* (столяръ, 105), *statytojas* (зодчій, 31), *stiklius* (стекольщикъ, 105), *šaltkalvis* (слесарь, 98), *tekintojas* (токарь, 109), *uosto darbininkas* (портовый рабочий, 75), *vežėjas, vežikas* (возчикъ, 11), *žindytoja, žindyvė* (кормилица, 39). Analogiška grupė – asmenų pavadinimai, kuriais įvardyti **intelektinio darbo atlikėjai**, t. y. asmenys, kurių veikla pirmiausia grindžiama protiniu darbu, sprendimų priėmimu, nors gali įeiti ir fizinio darbo aspektų, pvz.: *archyvaras* (архивариусъ, 2), *dailininkas* (художникъ, 117), *gydytojas praktikuotojas* (практикующій врачъ, 78), *girininkas* (лѣсничій, 42), *ištikrintojas* (браковщикъ, 6), *kainotojas* (оцѣнщикъ, 64), *laivavedys* (лоцманъ, 42), *licitacininkas*<sup>8</sup> (аукціонистъ, 2), *ligoninės priėvaizdas* (смотритель больницы, 99), *takleris* (маклеръ, 42), *matininkas* (землемѣръ, 30), *miškininkas* (лѣсничій, 42), *patų priėvaizdas* (смотритель здания, 99), *rajamininkas ir išlaidininkas* (приходо-расходчикъ, 85), *prekyvietės priėvaizdas* (базарный староста, 105), *rašytojas* (сочинитель, 103), *rutų*<sup>9</sup> *priėvaizdas* (смотритель здания, 99), *sąskaitininkas* (счетоводъ, 107), *skaičiuotojas, skaitytojas* (счетчикъ, 107), *surašytojas* (счетчикъ, 107), *ūkvaizdis* (управляющій (имѣніемъ), 113), *vaistininkas* (фармацевтъ, 116), *vaistininko padėjęjas* (аптекарскій помощникъ, 2), *vertėjas* (переводчикъ, 65). Beje, įdomu, kad *журналистъ* (24) žodyne išversta *laikraštlininkas, dienoraštlininkas*. Pastarasis žodis ne tik šia reikšme, bet ir apskritai nėra fiksuotas LKŽ<sub>e</sub>. Taip pat esama bendresnio pobūdžio, į konkretų objektą ar veiksmą neorientuojančių intelektinio darbo atlikėjų pavadinimų, pvz.: *antrininkas* (замѣститель, 27; товарищъ, 108), *atstovas* (замѣститель, 27), *darbadirbys* (прикащикъ, 83), *darbų dirbėjas* (производитель работъ, 86), *įsakytinis* (прикащикъ, 83), *kantorininkas* (конторщикъ, 38), *padėjęjas* (товарищъ, 108), *patarėjas* (совѣтникъ, 101), *pavestinis* (прикащикъ, 83), *pirmininko padėjęjas, pirmininko antrininkas* (товарищъ предсѣдателя, 108), *priėvaizdas* (надзиратель, 45; надсмотрщикъ, 45), *pržiūrėtojas, rūpintojas* (завѣдывающій, 24), *sekretorius* (секретаръ, 97), *tarytojas* (совѣтникъ, 101), *tarnas*<sup>10</sup> (служитель, 99), *tarnautojas* (служащій, 99), *vietininkas* (замѣститель, 27). Prie intelektinio darbo atlikėjų pavadinimų taip pat galima priskirti verslininkų, verslo organizatorių pavadinimus, pvz.: *kasinių pramoninkas* (горнопромышленникъ, 17), *krautuvininkas* (лавочникъ, 40), *laivininkas* (судопромышленникъ, 107), *mainikas*<sup>11</sup> (мѣняло, 44), *miško verteiva* (лѣсопромышленникъ, 42), *pašto laikytojas* (почто-

<sup>7</sup> Rašybos klaida, turėtų būti *siūvėjas*.

<sup>8</sup> LKŽ<sub>e</sub> yra tik *licitatorius*.

<sup>9</sup> Turėtų būti *rūtų*.

<sup>10</sup> *Tarnas* čia, regis, prilygsta *tarnautojui*, plg. *raštinės tarnas* (канцелярскій служитель, 35).

<sup>11</sup> Sprendžiant iš rusiško atitikmens, čia turimas omenyje pinigų keitimu besiverčiantis asmuo. LKŽ<sub>e</sub> tokio žodžio nefiksuota, bet yra *mainininkas, mainikautojas, maineiva, mainelninkas* ir pan.

содержатель, 77), *pramoninkas* (промышленникъ, 87), *prekininkas* (торговецъ, 109), *verteiva* (дѣлецъ, 23; *предприниматель*, 79). *Verteiva* čia, reikia manyti, teiktas kaip nekonotuotas žodis, maždaug atitinkantis dabartinį *verslininko* pavadinimą. Jau 1919 m. pasirodžiusiame *Baudžiamojo statuto* vertime jis vartotas ir kaip *промышленникъ* atitikmuo (Umbrasas 2005: 118). Žodyne *предприниматель* (79) dar atitinka ir *įmoninkas*, *įsimanytojas*.

Atskirai tikslinga išskirti **valstybės įstaigų, institucijų tarnautojų, pareigūnų** pavadinimus. Naujai sukurtoje valstybėje buvo kuriamas visas valdymo aparatas, todėl tokių asmenų pavadinimų sudarymas buvo aktualus. Išsamios šių pavadinimų sistemos žodyne nematyti, nes žodyno paskirtis kita, bet įvairių valstybės valdymo kontekste reikiamų asmenų pavadinimų yra nemažai, pvz.: *akčyžės prievaizdas*, *akčyžės prižiūrėtojas* (акцизный надзиратель, 45), *įgaliotinis* (уполномоченный, 113), *įgaliotinis reikalams* (повыренный въ дѣлахъ, 69), *iždininkas* (казначей, 34), *kanceleristas* (канцеляристъ, 35), *miesto tarybos narys*, *miesto tarybininkas* (городской гласный, 17), *mokesnių inspektorius* (податной инспекторъ, 70), *notaras* (нотариусъ, 52), *notaro raštininkas* (нотариальный писецъ, 67), *rašiuntinys* (посоль, 76; *посланникъ*, 76), *raštinės tarnautojas* (канцелярскій служитель, 99), *raštininkas* (канцеляристъ, 35; *писецъ*, 67), *raštvaiždis*<sup>12</sup> (дѣлопроизводитель, 23; *письмоводитель*, 67), *reikalų valdytojas* (правитель дѣлъ, 77), *rinkliavininkas* (сборщикъ, 95), *tarybos narys*, *tarybininkas* (гласный, 17), *valstybės vyras* (государственный мужъ, 17). Pateiktas bendras pavadinimas *valdininkas* (должностное лицо, 21) ir išskirtos atmainos: *civilinis valdininkas* (чиновникъ гражданскаго вѣдомства, 16), *didysis valdininkas* (сановникъ, 95), *išetatintas valdininkas* (заштатный чиновникъ, 29), *raštinės valdininkas* (канцелярскій чиновникъ, 35), *renkamasis valdininkas* (выборная должность, 13). Yra ir pora kandidatų į pareigas: *kandidatas teismo pareigūnams eiti* (кандидатъ на судебныя должности, 35), *kandidatas valdybos nariams* (кандидатъ въ члены правленія, 35).

Minėtini **teisėsaugos, kariuomenės pareigūnų ir susijusių asmenų** pavadinimai, pvz.: *arklidės prižiūrėtojas* (штальмейстеръ, 119), *atsarginis kareivis* (запасный солдатъ, 27), *butininkas* (квартирмейстеръ, 36), *kalėjimo prižiūrėtojas*, *kalėjimo prievaizdas*, *kalėjimo viršininkas* (смотритель тюрьмы, 99), *kareiviai* (нижние воинскіе чины, 11; *воинскіе чины*, 118), *kariniai* (воинскіе чины, 11, 118), *paujokas* (новобранецъ, 52), *policininkai*, *policijos*<sup>13</sup> *valdininkai* (чины полиціи, 118), *raitininkas* (штальмейстеръ, 119), *sargovas* (стражъ, 106), *šaukiamasis* (призывной, 82), *šaulys* (ратникъ, 92), *šnipas* (сыщикъ, 108; *шпionъ*, 119) (*постовой* (76) neišversta). Žodyne yra *policininkas* (полицейскій, 73), bet *miesto milicininkas* (*городовой*, 17). Čia reikia atkreipti dėmesį, kad nuo 1918 m. ir žodyno rengimo metu Lietuvoje veikė *milicija*, kaip tik 1920 m. buvo priimtas *Milicijos įstatymas*, o *policija* ji buvo pervadinta tik nuo 1924 m. pradžios (Kiškis 2017: 7). Nepriklausomybės pradžioje

<sup>12</sup> Semantiškai nelabai skaidrus žodis, LKŽ<sub>e</sub> nefiksuotas.

<sup>13</sup> Nors rankraštyje galbūt galima klaidingai perskaityti, bet rašyba, regis, įvairavo. Daugiau rašoma *policija*, bet yra ir *policija*, plg. *policijos komanda* (полицейская команда, 37).

milicijos darbuotojai stokojo tiek profesinio, tiek teisinio pasirengimo, visa veiklos sistema dar nebuvo nusistovėjusi (Mančinskas 1998: 10–11), todėl tikėtis nagrinėjamame žodyne šios srities pareigūnų pavadinimų sistemos dar negalima. Su kariuomene susijusių asmenų pavadinimų žodyne taip pat tik vienas kitas (minėta tarp pavyzdžių), traukti turbūt tie, kurie aktualesni teisėsaugos kontekste.

Yra grupelė asmenų pavadinimų, kuriais įvardijami **vadovaujantys valstybės institucijų tarnautojai, pareigūnai**, pvz.: *burmistras* (голова городской, 17), *dešimtininkas* (десятникъ, 19), *laivo vadas* (командиръ судна, 37), *pirmininkas* (предсѣдатель, 80), *raštinės valdytojas* (правитель канцеляриу, 77), *skyrčiau viršininkas* (столоначальникъ, 105), *vadas* (командиръ, 37), *vadovas* (вожакъ, 10; завѣдывающій, 24; проводникъ, 86), *valdytojas* (правитель, 77), *valdovas* (правитель, 77), *vyresnysis* (старшина, 105), *vyriausiasis vadas* (главнокомандующій, 16), *vyriausiasis valdytojas* (главноуправляющій, 16), *viršila* (старшина, 105), *viršininkas* (командиръ, 37; начальникъ, 48). Tiesa, kai kurie iš tų pavadinimų yra bendresnio pobūdžio, gali būti vartojami ir ne pareigūnų kontekste, bet, nesant apibrėžčių, vartojimo ribas sunku įvertinti. Apskritai laikui bėgant tokių žodžių vartojimo sritys kartais keičiasi, pavyzdžiui, terminu *viršila* dabar įvardijamas tik kariuomenės ir teisėsaugos pareigūnų laipsnis, o žodyne teikta *valsčiaus viršila* (волостной старшина, 105), nors anuomet prigijo *valsčiaus viršaičio* pavadinimas. O štai *seniūno* žodyne nėra, *starosta* (сельскій) (105) pateikta be lietuviško atitikmens. Beje, žodyne yra *vyriausioji valstybės galva* (глава государства, 16), bet nėra *prezidento*, *ministro* (anuomet vartota *ministeris*), nors *ministerio padėjėjas*, *ministerio antrininkas* (товарищъ министра, 108) yra.

Kalbant apie asmenų specializaciją atskirai norisi paminėti **teisės specialistų ir teisėkūros subjektų** pavadinimus. Teisėkūros subjektai čia priskiriami tik sąlygiškai, nes tai paprastai būna kolektyvinis vienetas, bet tam tikrais atvejais įstatymų leidybos teisę gali turėti ir vienas asmuo subjektas (pvz.: prezidentas, imperatorius). Nagrinėjamame žodyne yra pateikti iš esmės sinonimiški terminai *įstatymų davėjas* (законодатель, 26; праводатель, 78), *teisiadavys* (праводатель, 78) ir *įstatymų leidėjas* (законодатель, 26). Įsitvirtino būtent pastarasis terminas, o pirmieji buvo rusiškų terminų vertiniai. Pateiktas ir ne vienas teisės specialisto pavadinimas – *teisininkas* (законовъдъ, 26; юристъ, 120), *procesininkas* (процессуалистъ, 88), o štai *юрисконсултъ* (120) turi net tris atitikmenis *teisininkas*, *patarėjas*, *teisės patarėjas*, *juriskonsultas*, kurie ir dabar visi pasitaiko vartosenoje.

Tiek prieš paskelbiant nepriklausomybę, tiek ją paskelbus didžiojoje Lietuvos dalyje galioję įstatymai pripažino tik religines santuokas, gimimo, jungtusių ir mirimo aktai buvo surašomi tikinčiųjų pas savo religijos dvasininkus, laikantis įstatymuose nustatytos tvarkos. 1918 m. Laikinoji Konstitucija įtvirtino Rusijos imperijos įstatymų perėmimą – asmenims ir toliau leista tuoktis tarpusavyje su savo religijos atstovais neprašant civilinių institucijų leidimo. Skirtingų religijų atstovams tuoktis arba visai drausta (pvz., katalikams su nekrikščionimis), arba numatytos tam tikros galimybės pagal religijas (Šalkauskis 1933: 17–25). Religinė santuoka kėlė nemažai keblumų norintiems išsituokti, todėl anuomet būta ir

nelegalių santuokų, ir atvejų, kai vienas iš sutuoktinių keisdavo tikėjimą, kad galėtų išsituoti ir sudaryti kitą santuoką (Juozapaitienė 2011: 107–109). Taigi, šiuo atžvilgiu matyti civilinės teisės ir religijos ryšiai ir to atspindžių galima tikėtis nagrinėjamame *Teisės terminų ir kitų reikalingų teismams žodžių žodynėlio projekte*. Jame su religija susijusių terminų negausu, bet pasitaiko, pvz.: (*bažnytinė*) *procesija* (*крестный ходъ*, 39), *kunigų seminarija* (*духовная семинарія*, 22), *dvasinis teismas* (*духовный судъ*, 22). Yra ir pavadinimų, kuriais įvardijami **religijos asmenys**, daugiausia dvasininkai, pvz.: *dvasininkas* (*духовное лицо*, 22), *klebonas* (*настоятель (церкви)*, 48), *kunigas* (*священникъ*, 97), *pagarijos kunigai ir bažnyčios tarnautojai* (*причтъ*, 85), *vyskupas vikaras* (*викарный епископъ*, 9), o *церковный староста* (105) neišversta. Iš kitų religijos asmenų minėtinas *podis*<sup>14</sup> (*восприемникъ*, 12), be lietuviško atitikmens paliktas žodis *ктиторъ*<sup>15</sup> (40).

### TEISĖS PROCESO DALYVIŲ PAVADINIMAI

Nagrinėjamo žodyno antraštėje nurodytas terminų reikalingumo teismams požymis, todėl žodyne pagrįstai galima tikėtis tiesiogiai su teismu susijusių terminų. Lietuvos Valstybės Taryba 1918 m. lapkričio 28 d. priėmė Laikinąjį Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymą, kuriame buvo nustatyta trijų pakopų teismų sistema: taikos teisėjai, apygardų teismai ir aukščiausios instancijos teismas – Vyriausiasis Lietuvos Tribunolas (VLE). Žodyne pateikta teismų pavadinimų, bet, tikėtina, labiau orientuotasi ne į esamos teisės sistemos realijas, o tiesiog į atitikmenų įvairiems rusiškiems terminams paiešką, todėl įvairovės nemažai, pvz.: *valstybinis teismas* (*коронный судъ*, 39), *apygardos teismas* (*окружной судъ*, 57), *vyriausiasis teismas* (*верховный судъ*, 8), *liaudies teismas* (*народный судъ*, 47), *pačių teismas*, *žmonių teismas* (*самосудъ*, 95), *trečiųjų teismas*, *garbės teismas* (*судъ чести*, 118), *trečiųjų teismas*, *savitarpio teismas* (*третейский судъ*, 109), *prekybinis teismas* (*коммерческий судъ*, 37). Yra nemaža įvairovė ir asmenų pavadinimų, kuriais įvardyti teisės proceso dalyviai. Gana gausu terminų, kuriais pavadintos **ginčo, bylos šalys, kaltinami ir kaltinantys, nukentėję asmenys**, pvz.: *apeliuotojas* (*апелляторъ*, 2), *areštantas* (*арестантъ*, 2), *atsakytojai*, *atsakotoji šalis* (*ответная сторона*, 61), *atsakytojas* (*ответчикъ*, 61), *atstovas* (*представитель*, 80), *bylininkai*, *dalyviai*, *šalys* (*стороны (въ дѣлѣ)*, 105), *bylininkas*, *bylos dalyvis* (*тяжущійся*, 110), *dalyvis* (*сообщникъ*, 102), *ieškotojas*, *bylos kėlėjas*<sup>16</sup> (*истецъ*, 34), *ieškotojų šalis* (*истцовая сторона*, 34), *įrašydintojas* (*заявитель*, 30), *išreikalautojas* (*взыскатель*, 8), *išteisintoji šalis* (*оправданная сторона*, 58), *kalinys* (*арестантъ*, 2; *заключенный*, 26), *kaltinamasis* (*обвиняемый*, 53), *kaltintojas* (*обвинитель*, 53), *nukaltintoji šalis* (*обвиненная сторона*, 53), *nukentėjėlis* (*пострадавший*,

<sup>14</sup> Šiuo skoliniu vadintas *krikštatėvis* (LKŽ<sub>c</sub>).

<sup>15</sup> *Ктиториус* bendrojoje leksikografijoje nefiksuotas, taip vadintas asmuo, kurio lėšomis pastatyta ar įrengta stačiatikių cerkvė (RŽ 1991).

<sup>16</sup> Yra atskirai pateikta ir *ieškotoja*, *bylos kėlėja* (*истуца*, 34), nors apskritai žodyne asmenų pavadinimai teikiami nežymėtąja vyriškąja gimine.

76; потерпѣвшій, 77), *pareiškėjas* (заявитель, 30), *priešbylis* (противникъ, 87), *priešininkai*, *priešinė šalis* (противная сторона, 87), *priešininkas* (противникъ, 87), *reikalautojas* (взыскатель, 8; предъявитель, 80), *skundikas*, *skundėjas* (жалобуцкь, 23), *suittasis* (арестантъ, 2; заключенный, 26), *tardomasis* (подслѣдственный, 72), *teisiamasis* (подсудимый, 72).

Greta teikti **ikiteisminį tyrimą atliekančių ir teisme valstybei atstovaujančių pareigūnų, teisėjų, teismo sprendimų vykdytojų** pavadinimai, pvz.: *antstolis* (*приставъ* (полицейскій), 84), *taikos teisėjas* (мировой судья, 43), *tardytojas* (слѣдователь, 99), *teismo vykdytojas*, *teismo pristovas* (судебный приставъ, 84), *teismo tardytojas* (судебный слѣдователь, 99), *valstybės gynėjas* (прокуроръ, 86), *valstybės gynėjo padėjęjas*, *valstybės gynėjo antrininkas* (товарищъ прокурора, 108). Reikia pasakyti, kad terminas *teisėjas* (судья, 107) anuomet dar nebuvo nusistovėjęs, tame pačiame straipsnyje teikta ir *tiesdarys*, o štai *единоличный судья* (23) turi net keturis atitikmenis: *vieninis teisėjas*, *vienas pats teisėjas*, *vienaasmenis teisėjas*, *vienavienis teisėjas*.

Reikšmingą žodyno grupę sudaro pavadinimai, kuriais įvardyti byloje, teisme dalyvaujantys **advokatai, ekspertai, liudytojai, tretieji ir kiti asmenys**, pvz.: *advokatas* (*стряпчій*, 106; *ходатай* (по дѣламъ), 116), *advokatas pavestinis* (*повѣренный по дѣламъ*, 69), *aplinkiniai žmonės* (окольные люди, 57), *atsarginis sprendėjas* (запасный застъдатель, 27), *bylotojas* (*стряпчій*, 106; *ходатай* (по дѣламъ), 116), *bylotojas kitų reikalais* (*ходатай по чужимъ дѣламъ*, 116), *ekspertas*, *nusimanėlis* (экспертъ, 119), *gynėjas* (защитникъ, 30), *kviestinis* (понятой, 75), *matytojas* (очевидецъ, 64; *свидѣтель*, 96), *melagingas reiškėjas* (лжесвидѣтель, 41), *nusimanėliai*, *žinovai* (свѣдующіе люди, 96), *paskirtasis tarpininkas* (назначенный посредникъ, 46), *rašalietis*, *pedalyvis* (третье лицо, 109), *posėdininkas* (застъдатель, 29), *rapnešėjas* (докладчикъ, 20), *prisiekusis* (присяжный, 84), *prisiekusis advokatas* (присяжный повѣренный, 85), *prisiekusis sprendėjas* (присяжный застъдатель, 29, 85), *privatinis advokatas* (частный повѣренный, 118), *reiškėjas*, *reiškikas* (свидѣтель, 96), *skirtasis gynėjas* (защитникъ по назначенію, 46).

Įdomu, kad į žodyną įtraukta palyginti nemažai žodžių, kuriais pavadinti įvairūs **nusikaltėliai, nusizengėliai ir kiti teisės normų pažeidėjai**. Galima skirti bendruosius pažeidimą padariusių ir jiems padėjusių asmenų pavadinimus, pvz.: *kaltininkas*, *kaltasis* (виновникъ, 9), *nusikaltėlis* (виновникъ, 9; *преступникъ*, 81), *nusizengėlis* (совершившіи проступокъ, 87), *bendrininkas* (сообщникъ, 102; соумышленникъ, 103; соучастникъ, 103), *padėjęjas*, *padėtojas*, *pagelbininkas* (пособникъ, 76), *pradėtojas*, *pradėjęjas* (зачинуцкь, 29), *kurstytojas* (подстрекатель, 72) (šio tipo terminai *рецидивистъ* (93), *подставное лицо* (72) palikti neišversti), ir specialiuosius pavadinimus, orientuojančius jau į konkretų neigiamai vertinamą elgesį ar veiksmą, pvz.: *arkliavagis* (конокрадъ, 38), *dykinėtojas*, *dykaduonis* (праздношатающійся, 78), *galvažudys* (убійца, 110), *išdavikas* (измѣнникъ, 32), *kantrabandininkas*<sup>17</sup> (контрабандистъ, 38), *kekšė* (проститутка, 87), *kleidėjas*, *eikvotojas*

<sup>17</sup> Kaip matyti, gramatinta pagal rusišką tarimą, taip pat ir *kantrabanda* (контрабанда, 38), dabar įprasta *kontrabanda*.

(*рассточитель*, 92), *lurikas* (*ростовциукъ*, 94), *maištininkas* (*бунтовциукъ*, 6), *paleistuois*, *pasileidėlis* (*порочныйй*, 75), *pataikautojas* (*попуститель*, 75), *piktadarys* (*злоумышленникъ*, 30), *plėšikas* (*грабитель*, 17), *priesaikos nusikaltėlis*, *priesaikos nusižengėlis*, *priesaikos laužytojas* (*клятвенпреступникъ*, 36), *skriaudikas* (*обидчикъ*, 53), *slaptas medžiotojas* (*браконьеръ*, 6), *smurtininkas* (*насилъникъ*, 47). Daugelis pastarųjų pavadinimų, šiandienos akimis, pretenduotų nebent į publicistinį kontekstą, bet anuo metu į juos žiūrėta kaip į teisės kalbos leksiką, bent jau tai rodo traukimas prie „reikalingų teismams žodžių“.

## TEISINIŲ SANTYKIŲ SUBJEKTŲ PAVADINIMAI

Teisė reglamentuoja įvairius teisinius santykius. Kai yra santykiai, yra ir tų santykių subjektai. Apskritai teorijoje *teisės subjekto* ir *teisinių santykių subjekto* terminus linkstama skirti (žr. Vitkevičius 2004: 103), bet kalbant apie asmenų pavadinimus tai nėra labai svarbu. Teisinių santykių subjektas yra ne tik žmogus, bet ir kolektyvinis subjektas ar valstybė. Teisėje susiklostė tradicija įmones, įstaigas taip pat vadinti *asmenimis* – *juridiniais asmenimis*, bet tiriamojo žodyno rengimo metu termino *juridinis asmuo* dar bene nebuvo, teikta *teisinis asmuo* (*юридическое лицо*, 119). Nors terminas *juridinis asmuo* pirmosios nepriklausomybės metu jau radosi<sup>18</sup>, nepriklausomybės pabaigoje Valstybės Taryboje veikusi Terminologijos komisija vis tiek teikė *teisinis asmuo* ir *tikrinis asmuo* (Stravinskas 1940: 185). Pastarasis terminas atitiko dabartinį terminą *fizinis asmuo*, kuris taip pat jau buvo vartojamas (žr. Šalkauskis 1933: 87).

Nagrinėjamame rankraštiniame žodyne yra pluoštas asmenų pavadinimų, kuriais įvardijami teisinių santykių subjektai. Anuomet, regis, dar nebuvo teisės kalboje aiškiau diferencijuota, todėl kaip *лицо* (41) atitikmuo teikta ir *asmuo*, ir *žmogus*. *Asmuo* įdėtas ir kaip *личность* (41) atitikmuo. *Частное лицо* (118) išversta ne tik *privatinis žmogus*, bet ir neterminiškai *šiaipjau žmogus*, o termino *физическое лицо* nėra. Žodyne yra ir kitokių terminų, kuriuos bent sąlygiškai galima priskirti prie bendresnio pobūdžio teisinių santykių subjektų pavadinimų, pvz.: *įtikėtinis*, *įgaliotinis* (*довѣренное лицо*, 20; *повѣренныйй*, 69), *įgaliotojas* (*довѣритель*, 20; *препоручитель*, 81), *įtikėtojas* (*довѣритель*, 20), *teisės įpėdinis*, *teisės papėdininkas* (*правопреемникъ*<sup>19</sup>, 78), *teisės pirmatakas* (*правопредшественникъ*, 78). Čia galima paminėti ir, matyt, sinonimiškai teiktus sutarties šalių pavadinimus: *sandorininkas*, *sandoros dalyvis*, *akto dalyvis* (*контрагентъ*, 38), *sandorininkai* (*договаривающіяся стороны*, 20). Santykių įvardijimas neretai lemia porinių terminų radimąsi, pavyzdžiui, draudimo santykių subjektai žodyne įvardyti *apdraudėjas* (*страховциукъ*, 106) ir *apsidraudėlis* (*страхователь*, 106), bet terminų mikrosistemos nebūtinai yra išsamios, pavyzdžiui, pateikti politinių santykių, rinkimų konteksto terminai *atstovas* (*депутатъ*, 19), *rinkėjas*

<sup>18</sup> „Privatiniai turtai yra visi tie, kurie priklauso privatiems žmonėms ir juridiniams asmenims, kaip antai: kompanijoms, bendrovėms ir konkursams“ (Šalkauskis 1933: 85).

<sup>19</sup> О *правоуступатель* (78) žodyne palikta be atitikmens.

(избиратель, 31), rinkikas (выборщик, 13), bet nėra galbūt galimo termino *renkamasis*<sup>20</sup>, šis žodis yra tik kaip būdvardžio *избирательный* (31) atitikmuo.

Dauguma teisinių santykių subjektų pavadinimų, pateiktų žodyne, įvardija daiktines ir su ja susijusias prievolių teisės subjektus. Daiktinė teisė yra teisė įgyvendinti valdymo, naudojimo ir disponavimo teises, čia rūpi nuosavybės, įkeitimo, nuomos, uzufrukto ir pan. aspektai (VLE<sub>e</sub>), tik daiktinio teisinio santykio objektas paprastai yra tam tikra materialinė gėrybė, o prievolių teisės objektas jau yra veiksmai, susiję su tų daiktų ir jiems prilyginamų objektų perdavimu, pardavimu, paskolinimu ir pan. (Baranauskas ir kt. 2010: 17–19).

Žodyne yra įvairių asmenų pavadinimų, susijusių su nuosavybės, dovanojimo, įkeitimo, pasaugos ir pan. santykiais, pvz.: *autorius* (сочинитель, 103), *dovanojojas* (даритель, 18), *įkaitinis turėtojas* (заставный владѣлецъ, 29), *įkaito davėjas* (закладчикъ, 26; залогодатель, 27), *įkaito laikytojas* (закладодержатель, 26; залогодержатель, 27), *įkeitėjas* (закладчикъ, 26; залогодатель, 27), *laikytojas* (хранитель, 117), *laivo savininkas* (судопрмышленникъ, 107), *miško savininkas* (лѣсовладѣлецъ, 42), *pamininkas* (домовладѣлецъ, 21; домохозяинъ, 21), *patų šeimininkas* (домохозяинъ, 21), *nesąžiningas turėtojas* (недобросовѣстный владѣлецъ, 49), *padėlio priėmėjas*, *padėlio laikytojas* (поклажеприниматель, поклажехранитель, 73), *padėtojas* (поклажедатель, 73), *savininkas* (собственникъ, 100),  *sąžiningas turėtojas* (добросовѣстный владѣлецъ, 19), *turėtojas* (владѣлецъ, 9), *turėtojas bendrininkas* (совладѣлецъ, 101), *vaisių naudotojas*<sup>21</sup> (пользовадѣлецъ, 74). Grupelė terminų įvardija nuomos santykių subjektus, pvz.: *įnamys* (наниматель квартиры, 46), *kampininkas* (угловой жилецъ, 111), *nuomininkas* (арендаторъ, 2; наниматель, 46), *nuomotojas* (сдающій въ аренду, 2), *(iš)nuomotojas* (наймодавецъ, 46), *pusininkas*, *pusinis* (половникъ, 73), tik *перенаемщикъ* (66) neišversta. Taip pat yra grupelė skolinimosi santykių subjektus rodančių terminų, pvz.: *laiduotojas* (поручитель, 75), *pasiskolintojas* (ссудоприниматель, 105), *paskolintojas* (заимодавецъ, 25), *(pa)skolintojas* (ссудодатель, 105), *skolininkas* (должникъ, 21), *skolintojas* (кредиторъ, 39), *skolintojas*, *įtikėtojas* (вѣритель, 16), *vekselio davėjas* (векселедатель, 7), *vekselio laikytojas* (векселедержатель, 7), o *заемщикъ* (25) palikta be lietuviško atitikmens.

Matyti nemažai terminų, kuriais įvardijami įvairūs ekonominių santykių subjektai, pvz.: *akcininkas* (акціонеръ, 1), *dalinininkas* (акціонеръ, 1; пайщикъ, 64), *bendrininkas* (компаньонъ, 37), *didmenų rengėjas* (оптовый подрядчикъ, 59, 72), *gamintojas* (производитель, 86), *gavėjas*, *ėmėjas* (получатель, 74), *įdėjęjas* (вкладчикъ, 9), *indėlininkas* (вкладчикъ, 9), *įgijėjas* (приобрѣтатель, 85), *laikytojas* (держатель, 19), *mažmenų prekininkas* (мелочный торговецъ, 43), *tokėtojas* (плательщикъ, 68), *neviešas bendrininkas* (негласный товарищъ, 49), *pardavėjas*, *pardavinėtojas* (продавецъ, 86), *pasikliautinis tarpininkas* (посредникъ за честь, 76), *pirkėjas* (покупатель, 73), *pirkikas* (покупщикъ, 73), *priėmėjas* (приемщикъ, 85), *rengėjas* (подрядчикъ, 72), *tarpininkas* (посредникъ, 76),

<sup>20</sup> Šiaip jau sudaiktavardėjęs *renkamasis* anuomet buvo vartojamas (žr. Umbrasas 2005: 125).

<sup>21</sup> Plg. dabartinį terminą *uzufruktorius*.

*tarpininkautojas* (коммисіонеръ, 37), *tiekėjas* (поставщикъ, 76), *pristatytojas* (предъявитель, 80).

Prie teisinių santykių subjektų pavadinimų reikia paminėti ir nagrinėjame žodyne fiksuotus paveldėjimo santykių subjektų pavadinimus, pvz.: *inventoriaus turto įpėdinis* (инвентарный наследникъ, 33), *įpėdinis* (наследникъ, 48), *įstatyminis įpėdinis*, *teisės įpėdinis* (законный наследникъ, 26), *legataras* (легатарію<sup>22</sup>, 41), *palikėjas* (наследодатель, 48), *testatorius*, *testamento davėjas* (завѣщатель, 25), *velionės skirto testamento vykdytojas*, *testamento įsakytinis* (душенприкащикъ, 22).

Apibendrinant pasakytina, kad nagrinėjamame žodyne yra apie 20 į lietuvių kalbą neišverstų rusiškų asmenų pavadinimų (straipsnyje jų nemažai paminėta prie atitinkamų teminių grupių). Matyti, kad vertimo sunkumų kėlė, be kita ko, ir specifiniai istoriniai pavadinimai, pvz., neišversta *бобыль* (5) – taip vadinti pas feodalą gyvenantys ir dirbantys nuskurdę valstiečiai, atleisti nuo natūrinių prievolių valstybei (Dinaev 2016: 82), taip pat neišversta *вотчинникъ* (12) – taip rusiškai įvardyti feodalinės žemės valdos (tėvonijos) valdytojai. Vėliau verčiant Rusijos imperijos civilinius įstatymus buvo rašoma *tėvonis* (Umbrasas 2005: 122). Reikia turėti omenyje, kad pirmasis teisės terminų žodynas buvo rengiamas tada, kai į lietuvių kalbą dar nebuvo išversti nei perimtas civilinis kodeksas (tuo metu vadinta tiesiog civiliniais įstatymais), nei civilinio ir baudžiamojo proceso kodeksai, skubėta tik dėl baudžiamojo kodekso (tuo metu vadinta ir baudžiamuoju statutu, ir baudžiamaisiais įstatymais), nes pirmasis neoficialus jo vertimas pasirodė jau 1919 m., t. y. dar prieš parengiant aptariamą rankraštinį žodyną (Umbrasas 2010: 32–40). Galima pridurti ir tai, kad Terminologijos komisija prie Švietimo ministerijos buvo įsteigta ir vos kelias dešimtis teisės terminų svarstė 1921 m. Taigi, pirmojo teisės terminų žodyno projektas išties buvo rengtas stokojant reikiamų lietuviškų šaltinių, o ir jo tikslas, matyt, pirmiausia buvo Rusijos imperijos, t. y. rusiškų, teisės terminų, jau nuo seno vartojamų perimamoje teisėje, atranka, nebūtinai orientuojantis tik į 1919–1920 m. realijas (tarkime, Rusijos imperijos terminas *предводитель дворянства* (79) jau neturėjo būti aktualus, išversta *bajorų vadas*, *bajorvedis*). Apskritai straipsnyje nesiekta dalykiškai labai detalai išanalizuoti terminus ar terminologinio pobūdžio vienetus ir sudaryti griežtą jų sistemą, juoba kad žodynas nėra aiškinamasis, bet lietuviškų ir rusiškų terminų gretinimas iš esmės leido suprasti tiriamuoju metu rūpėjusias esmines asmenų pavadinimų kategorijas.

## IŠVADOS

1919–1920 m. Teisingumo ministerijoje parengtas rankraštinis *Teisės terminų ir kitų reikalingų teismams žodžių žodynėlio projektas* buvo pirmasis Lietuvos istorijoje teisės terminografijos bandymas, kurio rezultatų visuomenė taip ir neišvydo. Žodynas rengtas pačioje nepriklausomybės pradžioje, kai oficiali lietuvių teisės kalba buvo dar tik pradėta

---

<sup>22</sup> Частный легатарію (118) neišversta.

tvarkyti, o ir lietuvių terminografijos principai dar tik formavosi. Istorinės ir politinės aplinkybės lėmė, kad pagrindiniai teisės šaltiniai tuo metu buvo rusiški, todėl kilo verčiamojo rusų–lietuvių kalbų teisės terminų žodyno poreikis. Lietuviškų teisės terminų trūkumą pirmiausia, tikėtina, pajuto ne teisėkūros, kuri radosi palaiptams, o teisės taikymo sričių darbuotojai. Kadangi jau nuo 1919 m. teismų darbas turėjo vykti lietuvių kalba, be abejo, susidurta su nemažai kalbinių iššūkių. Greičiausiai tai ir buvo priežastis, kodėl Teisingumo ministerija skubiai ėmėsi rengti teismams reikalingą žodyną, kurio kartu reikėjo tiek atliekant ikiteisminius veiksmus, tiek įgyvendinant teismų sprendimus. Parengtasis žodyno projektas, šiandienos akimis, įdomus ne tik kaip šaltinis teisės kalbos raidai pažinti, bet ir kaip to meto teisės realijų, aktualijų atspindys. Dokumentų, iš kurių būtų aišku, kaip buvo atrenkama šiam žodynui reikiama medžiaga, nėra rasta, tačiau žodyno tekstas rodo, kad stengtasi aprėpti įvairius aspektus. Asmenų pavadinimams skirta gana daug dėmesio – jie sudaro dešimtadalį žodyno. Jau pavadinimas rodo, kad tai ne tik teisės terminų, bet *ir kitų reikalingų teismams žodžių* žodynas. Taigi, ir tie asmenų pavadinimai nebūtinai yra terminiški ir nebūtinai tiesiogiai priskirtini teisės sričiai, tačiau brėžti terminų ir ne terminų ribą būtų keblu. Tuo metu laikyta, kad ši leksika vienaip ar kitaip aktuali teismų darbui, vadinasi, ji priskirta prie teisės kalbos.

Tyrimas parodė, kad nepriklausomybės pradžioje į teisės kalbą trauktiems asmenų pavadinimams būdinga gana didelė teminė įvairovė. Greta teisės terminų teikti žodžiai, kurie, šiandienos akimis, atrodo apskritai nelabai terminiški, jie gali būti tiesiog bendrosios leksikos dalis, net ir konotuota, taip pat ir terminai, kurie nėra grynai teisės terminai. Matyti bendro pobūdžio asmenų pavadinimų pagal amžių, gyvenamąją vietą, sveikatos būklę ir kt. Nemažai asmenų pavadinimų pagal giminytės ir šeimos santykius ir bent dalis jų yra tiesiog bendrosios leksikos žodžiai, kurių aktualumas teisės kontekste yra jau antrinis dalykas, net ir terminizacijos gali nebūti. Kiek netikėta, kad žodyne gausu asmenų pavadinimų pagal specializaciją, įtraukta daug tiek fizinio, tiek intelektualinio darbo atlikėjų pavadinimų. Daugelio jų ryšys su teise atrodo gana menkas, bet tokių pavadinimų poreikį galėjo lemti teismų darbo aktualijos. Kas kita yra valstybės įstaigų, institucijų tarnautojų, teisėsaugos, kariuomenės pareigūnų ir pan. asmenų pavadinimai – tokie pavadinimai paprastai oficialiai standartizuojami, o, to nesant, traukimas į žodyną galėjo rodyti bent jau inventorizacijos pastangas.

Sąlygiškai bene tikriausia teismams reikalinga teisės terminija galima laikyti teisės proceso dalyvių ir teisinių santykių subjektų pavadinimus. Žodyne rūpėjo įvardyti teisinį subjektiškumą turinčius veikėjus, daugiausia dėmesio skiriant daiktinės ir prievolių teisės subjektams, taip pat, kaip rodo žodyno teisminė paskirtis, siekta įvardyti tai, kas tiesiogiai aktualu teismams, – įtraukti bylos šalių, kaltinamų, kaltinančių, nukentėjusių asmenų, ikiteisminį tyrimą atliekančių ir teisme valstybei atstovaujančių pareigūnų, teisėjų, teismo sprendimų vykdytojų, advokatų, ekspertų, liudytojų ir kitų su procesu susijusių asmenų pavadinimai, taip pat pateikta nemažai žodžių, kuriais įvardyti nusikaltėliai, nusižengėliai ir kiti teisės normų pažeidėjai.

To meto teisinė situacija, Rusijos imperijos teisės aktų perėmimas lėmė, kad žodynas rengtas siekiant išversti rusiškus terminus ar kitus leksinius vienetus į lietuvių kalbą. Rusiškų terminų atranka, tikėtina, buvo daroma remiantis dar iki nepriklausomybės paskelbimo susiklosčiusia teismų praktika ir teismų naudotais šaltiniais, įskaitant gana senus Rusijos imperijos šaltinius. Taigi, iš esmės čia buvo ieškoma lietuviškų atitikmenų XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje rusų teisės kalboje funkcionavusiems terminams ar šiaip žodžiams, kurie žodyno rengimo metu galėjo įvardyti net ir nebūtinai nepriklausomybę paskelbusiai Lietuvai aktualias sąvokas, tačiau turėjo ryšį su perimta teise. Pavyzdžiui, būtent perimta teisė lėmė religijos asmenų pavadinimų traukimą į rengtą žodyną.

Nors į *Teisės terminų ir kitų reikalingų teismams žodžių žodynelio projektą* įtrauktų asmenų pavadinimų negalima laikyti išsamiu rinkiniu, vis dėlto vien atsižvelgiant į kiekybę galima teigti, kad žodyne buvo pateiktas tuo metu teisės praktikai ir net istorijai aktualių asmenų pavadinimų branduolys, o verčiamasis žodyno pobūdis, pastangos parinkti galimus lietuviškus atitikmenis lėmė dar ir tai, kad lietuviškų asmenų pavadinimų skaičius gerokai viršija rusiškų vienetų skaičių.

## LITERATŪRA

- Andriuškevičienė Danguolė, Tamulevičius Algirdas, Valiukėnas Vytautas 2005: *Inžinieriai, technikai ir technologai: trikalbis aiškinamasis žodynelis* [Engineers, Technicians, and Technologists: Trilingual Vocabulary], Vilnius: Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba.
- Andriuškevičienė Danguolė, Tamulevičius Algirdas, Valiukėnas Vytautas 2006: *Vadovai ir vadybininkai: trikalbis aiškinamasis žodynelis* [Heads and Managers: Trilingual Vocabulary], Vilnius: Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba.
- Baranauskas Egidijus, Laurinavičius Kęstutis, Pakalniškis Vytautas, Vasarienė Dalia 2010: *Daiktinė teisė* [Property Law], Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
- Deviatnikovaitė Ieva 2021: Lietuvių kalba tarpukario teisėje [Legal Lithuanian Language in the Interwar Period]. – *Logos* 106, 156–172. Prieiga internete: <http://www.litlogos.eu/L106/Deviatnikovaite.html>.
- Dinaev I. Z. 2016: *Istoriko-pravovoj terminologičeskij slovar'* [Historical and Legal Terminology Dictionary], Groznyj: Čečenskij gosudarstvenij universitet.
- DJTŽ: Del juridinių terminų žodyno [Regarding the Glossary of Legal Terms]. – *Lietuva*, 1919, lapkričio 3, 2.
- Džežulskienė Judita 2001: Asmenų pavadinimai, reiškiami veiksmažodiniais mobiliisiais daiktavardžiais (*substantiva mobilia*) [Motion Nouns in Lithuanian]. – *Acta Linguistica Lithuanica* 44, 55–69. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/actalinguisticalithuanica/article/view/1235>.

- Gaivenis Kazimieras 2002: *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys* [Lithuanian Terminology: Theory and Management Principles], Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.
- Gaudinskaitė Danguolė 2021: Sinonimiški bendrašakniai asmenų pagal profesiją pavadinimai: daryba, semantika, stilistika ir vartoseną [The Synonymous Conjugate Personal Names by Profession: Formation, Semantics, Stylistics and Usage]. – *Acta humanitarica academiae Saulensis* 28, 8–28. Prieiga internete: <https://www.zurnalai.vu.lt/actahas/article/view/33022>.
- Gedzevičienė Dalia 2021: Lietuviškų intelekto sutrikimą ir jo lygius įvardijančių terminų kaita ir ją lemiantys veiksniai [Change of Terms Defining Intellectual Disability and Its Levels in Lithuania and Change-determining Factors]. – *Terminologija* 28, 114–152. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/2074>.
- Gritėnienė Aurelija 2016: Asmenų pavadinimai šiaurės panevėžiškių patarmėje [Personal Names in the Northern Panevėžiskiai Subdialect]. – *Acta Linguistica Lithuanica* 75, 224–242. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/actalinguisticalithuanica/article/view/850>.
- Gritėnienė Aurelija 2018: Šiaurės panevėžiškių vaizdingieji asmenų pavadinimai [Figurative Names of Persons in Northern Aukštaitian Subdialect of Panevėžys]. – *Rytų aukštaičių patarmė: kaita ir pokyčiai*, Vilnius: Baltijos kopija, 318–342. Prieiga internete: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:34365353/datastreams/MAIN/content>.
- Juozapaitienė Rusnė 2011: Bažnytinės santuokos registracija Lietuvoje: istorija ir dabartis [Inclusion of Church Marriage into the State (Civil) Register in Lithuania: History and the Present Time]. – *Kultūra ir visuomenė* 2(3), 101–123. Prieiga internete: <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/20e6f9f8-8074-43f8-bf24-b38a0997b98a/content>.
- Kiškis Alfredas 2017: *Lietuvos kriminologijos raida 1918–2017 m.: šimtmečio patirtis* [The Development of Lithuanian Criminology in 1918–2017: the Experience of a Century], Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- LKŽ<sub>6</sub>: *Lietuvių kalbos žodynas 1–20 (1941–2002)* [Lithuanian Language Dictionary 1–20 (1941–2002)], red. kolegija G. Naktinienė, J. Paulauskas, R. Petrokienė, V. Vitkauskas, J. Zabarskaitė, vyr. red. G. Naktinienė, e. variantas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2008 (atnaujinta versija, 2018). Prieiga internete: <https://ekalba.lt/>.
- LPK 2023: *Lietuvos profesijų klasifikatorius* [Lithuanian Classification of Occupations]. Prieiga internete: <https://www.profesijuklasifikatorius.lt>.
- Mančinskis Česlovas 1998: *Policija Lietuvoje 1918–1940 metais: mokymo leidinys* [The Police in Lithuania 1918–1940: Educational Book], Vilnius: Lietuvos teisės akademija.

- Pečkuvienė Laima 2014: Dėmenį *bendr-* turintys asmenų pavadinimai ir jų darybos ypatumai administracinėje kalboje [Formation Peculiarities of Terms Containing Component *Bendr-* in Administrative Language]. – *Socialinių mokslų studijos* 6(3), 648–660. Prieiga internete: <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/37cb7203-a254-4b51-a987-6e17cef2499f/content>.
- Radavičius Liaudginas Erdvilas 2004: *Teisės psichiatrija: istorija ir dabartis* [Legal Psychiatry: History and Present], Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
- RŽ 1991: *Religijotyros žodynas* [Dictionary of Religious Studies], sud. R. Petraitis, Vilnius: Mintis.
- Stravinskas Petras 1939, 1940: Teisinės terminijos projektas [Legal Terminology Project]. – *Teisė* 48, 384–387; 49, 475–480; 50, 73–74; 51, 184–185.
- Šalkauskis Kazys 1933: *Civiliniai įstatymai: X tomo 1 dalis* [Civil Laws: Volume X, Part 1], Kaunas.
- Umbrasas Alvydas 2005: Asmenis įvardijantys teisės terminai 1918–1940 m. Lietuvos kodeksuose [Law Terms Naming Persons in Lithuanian Legal Codes of 1918–1940]. – *Terminologija* 12, 107–136. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/640>.
- Umbrasas Alvydas 2010: *Lietuvių teisės terminija 1918–1940 metais: pagrindinių kodeksų terminai* [Lithuanian Legal Terminology in 1918–1940: Terms from the Main Codes], Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Umbrasas Alvydas 2011: Rankraštinio teisės terminų žodyno (1920 m.) sandara [The Structure of Manuscript Dictionary of Law Terms (1920)]. – *Terminologija* 18, 109–141. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/418>.
- Umbrasas Alvydas 2012: Rankraštinio teisės terminų žodyno (1920 m.) lietuviški dvižodžiai terminai [Lithuanian Two-Word Terms from the Manuscript Dictionary of Law Terms (1920)]. – *Terminologija* 19, 143–172. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/458>.
- Umbrasas Alvydas 2018: Asmenų pavadinimai kompiuterijos žodynuose [Names of Persons in Dictionaries of Computer Science]. – *Terminologija* 25, 107–127. Prieiga internete: <https://journals.lki.lt/terminologija/article/view/123>.
- Vitkevičius Pranciškus Stanislovas 2004: Civilinės teisės subjekto ir civilinio teisinio subjektiškumo problemos [Problems of Civil Law Subject and Civil Legal Subjectivity]. – *Jurisprudencija* 55(47), 102–113. Prieiga internete: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3240/3038>.
- VLE<sub>ę</sub>: *Visuotinė lietuvių enciklopedija* [Universal Lithuanian Encyclopedia]. Prieiga internete: <https://www.vle.lt/>.

Zemlevičiūtė Palmira 2020: Medicinos asmenų pavadinimai 1920 metų nepriklausomos Lietuvos pirmajame *Medicinos* žurnale [Names for Actors in the Medical Field in the 1920 Issues of *Medicina*, the First Medical Magazine in Independent Lithuania]. – *Lituanistica* 66(4), 302–322. Prieiga internete: <https://www.lmaleidykla.lt/ojs/index.php/lituanistica/article/view/4364>.